

vonalon áll, 9 analfabéta, 16 négynél kevesebb elemit, 24 négy, illetve hat osztályt járt és csak egy tetoválnak volt hat osztályú középiskolai végzettsége.

A műveltség foka és a tetováálás gyakorisága közti összefüggést már *Lombroso* felismerte és ennek alapján állította fel azt az elméletet, hogy a civilizált emberek közt élő tetovááltak visszaütesek a primitív emberre. *Freud* szerint viszont a tetováásokat olyan emberek gyakorolják, akik a külvilágtól elvannak zárva (katonák, foglyok) és ez a körülmény saját testük iránt való fokozottabb érdeklődést vált ki.

Bizonyos, hogy ezt a szokást egyetlen lelki tényezőre visszavezetni alig lehet. Ezt bizonyítják a bűnözők válaszai, amelyek igen változatosak voltak arra a kérdésre, hogy miért hagyták magukat tetoválni. Leggyakoribb indoklás az volt: „mert mások is teszik“, „mert szokás“, „szép“, „fiatal voltam“, stb.; a bűnöző lelki közömbösségét árulja el ez a felelet: „mert élve úgysem szabadulok“, a legemberibb megnyilatkozást azonban talán az a szerencsétlen tette, aki már gyermekkorát javító intézetben töltötte és már akkor tetováltatta magát, „mert akartam valamit, amit nem lehet tőlem elvenni“.

Ilyen feltételek hallatára igazat adunk *Niceforonak*, aki szerint „a tetováálás a primitív és szegény intelligenciának »automatikus« megnyilatkozása“.

Huszár György.

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Rapaics Raymund: *A magyarság virágai.* A virágkultusz története. Kir. Magyar Természettudományi Társulat kiadása. Budapest, 1932.

A Természettudományi Társulat könyvkiadó vállalatában Herman Ottó művei óta alig került ki olyan munka, mely az etnografiához és a nyelvtudományhoz oly közel állna, mint Rapaics könyve. Ez a könyv tulajdonképpen a kert és a kertészet története, s megtudjuk belőle, hogy a középkori kolostori kertből, melyben épúgy, mint a lovagkertekben, elsősorban orvosi füveket, herbákat termeltek, mint fejlődött a reneszánszon és a barokkon keresztül a mai polgári és díszkert, hogy hogy kerültek ide a herbák helyébe, a rózsák és liliomok mellé, a tulipán, s a többi török eredetű virág, azután az amerikai, délafrikai, kínai s végre a japán flóra csodái.

Mindjárt az első fejezet olyan kérdést vet föl, mely az említett tudományágakat rendkívül érdekli: volt-e az ősmagyar-ságnak virágkultusza? A válasz határozottan tagadó, mert azok a növények, amelyek Ipolyi Arnold és Kandra Kabos mythológiáiban szerepelnek, a görög-római füveskönyvekből és a keresztény kolostorokból kerültek hozzánk. Kiderült az is, hogy a honfoglaló ősök sírjában talált tárgyak díszjeinek semmi közük a tulipánhoz. A tulipános láda sem lehet régi birtoka népünknek, s a 18. század második felében még csak lilimos ládáról tudnak, s népdalainkban is ez szerepel. Naumann (Grundsätze der deutschen Volkskunde, Leipzig, 1922, 21, 23. l.) szerint a tulipán a németeknél is a felsőbb osztályoktól szállt le a nép közé, s ott is csak a 18. században terjedt el. Nálunk a tulipán-motivum már a 17. sz. közepén ismert volt. Eszterházy Pál báró leánya, Ilona után maradt ingóságok jegyzékében (1651-ből) a tulipán esészedíszként szerepel: „egy aranyos csésze, más aranyos csésze, harmadik aranyos ezüst csésze *tulipán* az közepiben“ (Radvánszky, Magyar Családelet és háztartás 1879, II, 32).

Rapács csak két virágot ismer el olyannak, melyben az ősmagyarság virágkultuszának a csirái feltételezhetők: a kökörcsint és a gyopárt. Emellett szól az a körülmény, hogy mindkét virágnév honfoglaláselőtti török jövevényszavaink közé tartozik. A kökörcsin-szint nagyon kedvelték őseink ruháikon. Így Bethlen Gábor vásárlásai közt találunk „Egy vég ezüstös *kökörcsén szín* tabitot“ (Radvánszky, Udvartartás és számadás könyvek 48). De máshol is, pl. „Egy *kikirics színű* dupla tafota szoknya“ (1620, Radvánszky: MCsaládelet 222). „*Kikirics színű, dupla tafota, arannyal varrott előkötő*“ (uo. 224). — A *gyopár* természetesen nem a mai *havasi gyopár*, mely mint a *Gnaphalium* nemzetség tagja csak a 18. sz. vége felé kapta magyar nevét Csapó és Benkő után Diószegiéktől, hanem a mai *Helichrysum arenarium* és az *Origanum vulgare*, melyeket ma *szalmavirágnak* (vö. német *gelbe Strohblume* nevét, Pritzel-Jessen), illetve *szurokfűnek* hívnak, Beythe Nomenclatorában (1584) még *sárga gyopár* és *fekete gyopár* nevet viseltek. Pápai Páriz szótárában *Jó szagú gyopár* is előfordul a *Stoechas* címszó alatt, Veszelszkinél pedig az *Origanum vulgare* egyik neve *Varga majoranna*. Mármost a *gyopár eredetije* a török *jipar*, *d'ž'ipar* szó, melynek jelentése jó illat, s az újperzsa nyelvben, ahova ez a szó *ipar* alakban ment át, épen az *Origanum vulgare* neve (vö. Munkácsi KSz. 17:235).

A *tulipánt* szintén keletről kaptuk, de csak a 16. sz. közepén. Neve török, illetve perzsa szó, s tulajdonképen turbánt jelent, de mi valószínűleg német vagy olasz közvetítéssel kaptuk. Az a vélemény, hogy a népies *tulipánt* változat is szöröstől-bőröstől idegen jövevény, tévedésen alapszik, mert a Busbecqnél előforduló változatban („*tulipanti* aut nullus aut exiguus est odor“) a *t* a latin ragozás miatt került a töbe.

Legrégibb virágaink közé tartozik kétségkívül a *gyöngyvirág*, melynek ízig-vérig magyar neve onnan származik, hogy „tőkoesányán fehér gyöngyök módjára sorakoznak apró, kellemes illatú virágai“. Mint a *kökényszem*, hasonlóságon alapuló összetétel, szükségtelen tehát a *gyöngyömvirágom* kifejezésből származtatni. Batthány Pálné Illyésházy Katalin grófnő 1660 körül összeállított hozományjegyzékében ruhadíszül való alkalmazására van adat: „Szoknyához való gyöngyvirág 2“ (Radvánszky MCsaládelet 337).

Érdekes a *csipkerózsa* neve. Tulajdonkép azt jelenti: 'tüskerózsa', s a székelyek a tüskét ma is csipkének mondják. Régen a *csipkebokor* egyszerűen csak annyit jelentett 'tüskebokor', s így hívták a galagonyán, málnabokron kívül a földi szedret is, s a bibliai *égő csipkebokor* éppen a *Rubus sanctus* Schreb. volt (vö. Ny. 59:31).

Mindmáig homályos ellenben a *pipacs* neve. Az a föltevés, hogy a pipával van kapcsolatban, nem valószínű, mert számtalan alakváltozata ebből nem magyarázható meg: régi *pip*, *piparts*, *pip(p)ancz*, *papacz*, *papicz*, *papitsk*, *patats*; a népnyelvben: *pip* Békés m., *pipók* Baranya m., Somogy m., Balatonkeresztur, *papics* Erdővidék, *papicsk* Dráva mell., *patacs*, *pacsat* Csallóköz, *paticska* Baranya m. Munkácsi szerint a szerb *papuče* 'Papaver rhoeas' átvétele (Nyr. 10:341), de ez sem bizonyos, mert más szláv nyelvből nem ismerjük megfelelőjét, lehet tehát az is, hogy a magyarból került oda.

Rapács kutatásai is arra az eredményre vezettek, hogy a népet nem érdekelte esztétikai szempontból a természet, s a parasztkertek és a falusi temetők virágai is a kolostori kertekből kerültek. Itt is érvényes tehát az a törvény, hogy a nép műveltségi elemei a felsőbb körökből származnak („gesunkenes Kulturgut“), mint már Naumann is megállapítja: „Das unabänderliche Gesetz reicht selbst bis in den Garten der Bäuerin, wo wir neben den uralten Pflanzen des Hackbaues den Modeblumen des 18. und 19. Jahrhunderts begegnen“ (i. m. 18. l.).

Jó példa erre a legnépszerűbb parasztvirág, a *muskáti*,¹ melynek első fajtája a 17. század legvégén került a Fokföldről Angliába, hozzánk csak jóval később jutott, a nép közé pedig csak a 19. sz. közepén szivárgott le egyik keverékalakja.

Rapaics pompás előadásban megírt műve nemcsak a nagyközönség érdeklődését érdemli meg, hanem a nyelvtudomány és a néprajz forrásmunkája is. *Beke Ödön.*

Szombathy Viktor: *Én kedves népem.* A szépirodalom ugyan nem tartozik a tudományos lapok érdekkörébe, de ezúttal kivételt kell tennünk. A megszállott Észak írója a Kisalföld népét szólaltatja meg, és ezért visszhangot várhat joggal a Tömörkény földjéről, ahol a néplélek és népnyelv kutatása iskolát alapított.

Szombathy prágai magyar katonái a mi vérünkéből valók. Becsületes lelkük minden megmozdulása, minden igaz szavuk érdekel. Ez az a kimeríthetetlen népnyelv, amely minden íróművészetnek ősforrása.

Hegyettem kerekedik, — nagyhatalmast karajtott a kenyérből, — vonatosnóta, — pocita (kis házi multság), — maradhatósat mond (közönségmarasztót, érdekeset), — vesárnap, — megverrette (megverte helyett), — ballókáztam kifelé, — ténfergőzött, — régi, előtti dolgokat kérdett.

Akit pedig érdekel a „néplélek válsága“, olvassa el: „Idesapánk hazajött“. A háborúból és fogságból hazavetődött ember drámáját igazabban senki sem festette meg. Ez a jelenet odaillik Mikszáth kaszavásárló magyarja mellé.

Szilády Zoltán.

KÉRDÉSEK.

53. kérdés. Mikés Kelemen két levelében (a 62. és 74.-ben) is említi a *koldusláb* nevű süteményt v. kalácsot. — Ismernek-e ma Erdélyben vagy máshol ilyen nevű kalácsot, süteményt s milyen az, hogyan készül, hogyan sütik?

Benkő József.

54. kérdés. Jókai Mór: Csata-

képek a magyar szabadságharcból (Centrum kiad. Bp. 1925). XXI. lk. 176. l. ezt írja: „...vendégséget csapott számunkra bográcsos hús és *cserepcikon* sült halból“.

Ismerik-e valahol a *cserepcik* szónak ilyen, halsütő szerszám jelentését? *Benkő József.*

¹ Benkő még *muskáta*, *illatozó daruorr* néven említi a *Geranium odoratissimumot*. Diószegiék alkotása az *isztragor* név, mely a régi *isztrag*, *eszterág*, *székely esztrág* 'golya' és az *orr* szó összevonása.